

РОЗДІЛ 1 ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

УДК 340+351.74

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ FORMS AND METHODS OF LEGAL EDUCATION OF POLICE OFFICERS

Андрусишин Р.М.,

*здобувач кафедри теорії та історії держави і права
Львівського державного університету внутрішніх справ*

У статті сформульовано авторське визначення поняття «правове виховання працівників міліції». Розкрито форми й проаналізовано методи правового виховання працівників міліції. Особливе місце у формуванні належного рівня правової культури особи займає правове виховання. Правове виховання являє собою комплекс заходів, спрямований на виховання в особи такого рівня правової культури, що охоплював би усе передове в галузі знань про державу й право, поєднував би ці знання з практикою, лежав би в основі правомірної поведінки всіх членів суспільства.

Ключові слова: виховання, міліція, методи, форми, право, показники, структура.

В статье сформулировано авторское определение понятия «правовое воспитание работников милиции». Раскрыты формы и проанализированы методы правового воспитания сотрудников милиции. Особое место в формировании надлежащего уровня правовой культуры личности занимает правовое воспитание. Правовое воспитание представляет собой комплекс мероприятий, направленный на воспитание в лица такого уровня правовой культуры, который бы охватывал все передовое в области знаний о государстве и праве, сочетал бы эти знания с практикой, лежал бы в основе правомерного поведения всех членов общества.

Ключевые слова: воспитание, милиция, методы, формы, право, показатели, структура.

This article gives the authors' definition of «legal education of police officers». Solved forms and methods of analysis of the legal education of police officers. A special place in shaping the culture of legal entity holds legal education. Legal education is a complex of measures aimed at raising such a person the legal culture that would cover all advanced in knowledge of the state and law, have combined this knowledge with practice, to lay the basis of lawful conduct of all members of society. If the approach to the study of the structure of a complex system of legal education, the main elements of this structure it is advisable to consider: purpose of the system of legal education; system of subject-object relations; techniques, methods, forms, methods and activities in relation to legal education; performance functioning of legal education.

Key words: education, police, methods, forms, law, values, structure.

Постановка проблеми. Правове виховання є планомірним, керованим, організованим, систематичним і цілеспрямованим процесом впливу на свідомість, психологію громадян усією сукупністю багатоманітних правовиховних форм, засобів і методів, наявних у арсеналі сучасної правової діяльності. Метою зазвичай є формування в їхній правосвідомості глибоких і стійких правових знань, переконань, потреб, цінностей, звичок правомірної поведінки.

Правове виховання полягає в передачі, накопиченні й засвоєнні знань принципів і норм права, а також у формуванні відповідного ставлення до права та практики його реалізації, умінні використовувати свої права, дотримуватися заборон і виконувати обов'язки. Звідси – необхідність в усвідомленому засвоєнні основних, потрібних положень законодавства, виробленні почуття глибокої поваги до права. Отримані знання повинні перетворитися на особисте переконання, міцну установку чітко слідувати

правовим розпорядженням, а потім – на внутрішню потребу дотримуватися вимог закону. Враховуючи потреби сьогодення щодо підготовки фахівців, професіоналів високого рівня, з високим рівнем правової свідомості та правової професійної культури, вбачається необхідним подальше, поглиблене, з'ясування поняття, структури, змісту, форм і методів правового виховання працівників міліції.

Метою наукової статті є загальнотеоретична характеристика поняття правового виховання працівників міліції, аналіз його форм та методів.

Для реалізації поставленої мети визначено такі завдання: сформулювати власне визначення поняття «правове виховання працівника міліції»; розкрити форми правового виховання працівників міліції; дати характеристику методів правового виховання працівників міліції.

Стан дослідження. У процесі дослідження форм та методів правового виховання працівників міліції

в Україні були вивчені інтернет-джерела та роботи вчених, які спеціалізуються на дослідженні проблем правового виховання працівників служб та підрозділів МВС України: В. М. Андріанов, В. Г. Андрюсюк, В. І. Антипов, М. І. Ануфрієв, В. Д. Бабкін, О. М. Бандурка, В. В. Бородін, О. Ф. Гіда, В. В. Головченко, А. Ф. Гранін, С. Д. Гусарев, Л. І. Казміренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. В. Копейчиков, А. С. Морозов, С. М. Легуша, А. О. Лігоцький, О. О. Орлова, Р. А. Сербин, О. Ф. Скакун, С. С. Сливка, О. Д. Тихомиров, В. І. Темченко, О. Н. Ярмиш, Г. О. Юхновець та ін.

Виклад основного матеріалу. Правове виховання полягає в передачі, накопиченні й засвоєнні знань, принципів і норм права, а також у формуванні відповідного ставлення до права й практики його реалізації, умінні використовувати свої права, дотримуватися заборон і виконувати обов'язки. Звідси – необхідність в усвідомленому засвоєнні основних, потрібних положень законодавства, виробленні почуття глибокої поваги до права. Отримані знання повинні перетворитися на особисте переконання, міцну установку чітко слідувати правовим розпорядженням, а потім – на внутрішню потребу дотримуватися вимог закону.

Отже, правове виховання полягає в системі заходів, спрямованих на формування правових ідей, норм, принципів, що становлять цінності світової й національної правової культури. Таким чином, виникає нагальна потреба у вивченні самої структури правового виховання, її основних елементів та зв'язків між ними. Під правовим вихованням працівника міліції слід розуміти цілеспрямовану, організовану, послідовну та системну діяльність суб'єктів правовиховного процесу з метою формування в працівника міліції належного рівня правової свідомості та правової культури, а також прагнення до соціально-активної правомірної поведінки.

Р. А. Сербин до структурних елементів правовиховного процесу зараховує такі: організаційна система правового виховання, що складається із суб'єктів, об'єктів і правовиховної діяльності; форма правового виховання – способи зовнішнього виразу правовиховної діяльності (індивідуальна, групова, масова й серед них правове навчання, правова пропаганда, контрольована соціально-правова практика); методи правового виховання – сукупність певних способів, прийомів впливу на правосвідомість і поведінку об'єктів; засоби правового виховання – всі матеріальні та духовні засоби, що використовуються в процесі правового виховання [1, с. 44–45].

Суб'єктами правового виховання є органи, організації, що проводять правовиховну роботу. Серед них розрізняють трудові колективи та навчальні заклади, які дійсно спроможні виконувати цю складну роботу.

Об'єктом правового виховання (у нашому випадку) є працівник міліції, його правова культура та правова свідомість.

Метою правового виховання працівників міліції є формування необхідного рівня правової свідомості та правової професійної культури. Головним в право-

вій професійній культурі є таке: усвідомлення верховенства права в правовому полі держави; виховання поваги до норм права, службової дисципліни та соціально-активної правомірної поведінки працівників міліції; прищеплення любові та поваги до Батьківщини, обраної професії, бажання та готовності вірно служити народу; формування всебічно й гармонійно розвиненої особистості; профілактика причин і наслідків правового нігілізму серед працівників міліції.

На нашу думку, засоби правового виховання – це організована система, що об'єднує предмети, технічні можливості, а також різні шляхи передачі змісту норм права, інформації, тобто все те, що використовується для реалізації та досягнення мети правового виховання.

У правовиховній роботі використовується багато різних засобів правового виховання, серед яких визначальними є такі: нормативно-правові акти; акти застосування норм права; засоби масової інформації (радіо, телебачення, газети, журнали); культурно-освітні установи (кінотеатри, театри, будинки культури, клуби); наукова та навчальна література.

Форми правового виховання працівників міліції – це способи організації виховного процесу, у яких відбувається взаємодія вихователя й вихованців у різних умовах.

Класифікація форм правового виховання:

1) за призначенням, метою, змістом:

- загальні (основні) – правова освіта (навчання), правова пропаганда, правова агітація, правова просвіта, індивідуально-виховна робота, правова практика, правове самовиховання;
- спеціальні – службова підготовка, правова практика, проведення науково-практичних семінарів.

2) залежно від кількості охоплення осіб:

- масові;
- групові;
- індивідуальні.

Форми правового виховання працівників міліції в поєднанні з методами правового виховання працівників міліції оптимізують цей процес і дозволяють якнайшвидше досягти поставленої мети [2, с. 214].

Методи правового виховання працівників міліції – це сукупність способів і прийомів впливу на свідомість, волю, психіку й поведінку працівників міліції, що здійснюються з урахуванням їхніх індивідуальних здібностей, загальних та індивідуальних властивостей, з урахуванням конкретної правовиховної ситуації та полягають у вирішенні завдань і досягненні мети цього напряму виховання.

На думку деяких науковців (О. В. Дамаскіна та В. Р. Зюбіна), вплив на працівників міліції з метою розвитку в них правових якостей здійснюється за допомогою методів:

- переконання, а саме засобів і прийомів, спрямованих на формування позитивних якостей у процесі навчання та служби, активізацію й створення ідейних мотивів їхнього прояву;

- розв'язання практичних завдань засобами й прийомами, які пов'язані зі створенням визначених умов, що вимагають прояву позитивних правових якостей;

– стимулювання, тобто використання засобів і прийомів, що забезпечують ефективність практичної діяльності, вимагають прояву правових якостей [3, с. 27].

Отже, юридична та педагогічна наука до основних методів правового виховання працівника міліції відносить переконання – це гуманний вплив вихователя на свідомість, почуття й волю вихованців невербальними й вербальними засобами з метою формування в них активної позиції та позитивних якостей особистості [4, с. 116].

Психологічна основа цього методу – принцип випереджуючого відображення у свідомості працівника міліції тих дій і вчинків, які він має намір здійснити. Не важко переконатися, що йдеться тут про очевидне обмеження працівника міліції в праві вибору: як діяти за нього вирішує вихователь і тим самим прищеплює йому відповідні навички [5, с. 190].

Методи, способи, форми, прийоми та засоби діяльності суб'єктів системи правового виховання визначаються передусім системою суб'єктно-об'єктних відносин та закономірностями функціонування конкретного суспільства на певному історичному етапі [7].

Особливість методу переконання полягає передусім у тому, що він, впливаючи на свідомість, психіку, почуття, ідеї, досвід, логіку працівників міліції, добровільно перевтілює їх у мотиви поведінки, що в подальшому зумовлюють їхні вчинки в процесі правоохоронної діяльності.

Заохочення – це комплекс прийомів і засобів морального та матеріального стимулювання кращих результатів різнопланової діяльності особи, її успіхів у вихованні [2, с. 209].

Однак варто зазначити, що важливою умовою заохочення працівників міліції є паралельне та поступове підвищення до них вимогливості, що в свою чергу є необхідним чинником, який стимулює цю категорію осіб до навчання та праці. Суть заохочення полягає передусім у тому, що воно дає можливість зберегти у свідомості працівників міліції приємні спогади, пов'язані із цим типом поведінки, а отже, це сприятиме формуванню позитивної установки.

Примус – це система прийомів і способів, за допомогою яких вихователь примушує особу, яку він виховує, розвивати й вдосконалювати свої кращі якості та відмовлятися від поганих, шкідливих звичок [2, с. 211].

Примус у правовиховному процесі загалом включає заходи, що впливають на свідомість та поведінку осіб із низьким рівнем правового виховання й примушує їх виконувати покладені на них нормами права обов'язки та висунуті перед ними завдання всупереч їхній волі.

Основними прийомами примусу, що використовуються в правовиховній роботі з працівниками міліції, є такі: нагадування, попередження, вимога усунути недоліки, заборона, створення відповідної громадської думки, попередження про притягнення до дисциплінарної відповідальності, застосування дисциплінарного стягнення; особис-

тий приклад - це цілеспрямований, планомірний і системний вплив на свідомість і поведінку працівників міліції сукупністю позитивних особистих прикладів із боку керівників, педагогів та вихователів, а також усіма іншими видами позитивного прикладу, які створюють основу для формування в суб'єкта виховання уявлення про «ідеал офіцера», людину в погонах, її поведінку, засоби самовиховання, стимули в діяльності. За допомогою методу тренування формується багато позитивних якостей, що будуть вкрай необхідні працівникам міліції в їх службовій і практичній діяльності; змагання надає можливість створити атмосферу здорового суперництва, рівняння на лідерів, стимулювання співпраці між усіма учасниками правовиховного процесу забезпечує згуртованість, взаємоповагу та взаєморозуміння в колективі; спостереження передбачає цілеспрямовану, системну фіксацію тих явищ, феноменів, що цікавлять педагогів, керівників, інших учасників правовиховного процесу з метою їх обробки, дослідження, аналізу й подальшого використання в практичній правовиховній діяльності.

Висновки. Вищевикладене дає підстави стверджувати, що для підвищення ефективності використання в роботі з працівниками міліції методів правового виховання необхідно враховувати: особливості визначення мети правової освіти, правового навчання, правового виховання; напрямки встановлення атмосфери співробітництва між учасниками правовиховного процесу; рівень усвідомлення завдань, мети, змісту правовиховної роботи; професійну, методичну, теоретико-практичну підготовку, педагогічну майстерність, особисті якості начальників, командирів, вихователів, інших учасників правовиховного процесу; високий рівень правової свідомості та правової професійної культури, підготовки працівників міліції, їх освіченість, розвиненість, вихованість, зокрема правову вихованість; матеріально-технічне забезпечення вищого навчального закладу, наявність обладнання, підручників, навчальних посібників тощо [6].

Узгодженість процесу правового виховання з сучасними державотворчими процесами в Україні передбачає послідовне проведення широкого кола соціальних заходів щодо формування належної правомірної поведінки, правової культури широких верств населення, окремих соціальних груп та осіб. Ці заходи мають бути реалізованими у всіх формах та на всіх етапах правовиховного процесу.

Вбачається необхідним запровадити систему належного матеріального та морального стимулювання працівників міліції з урахуванням характеру та умов проходження служби, професіоналізму, а також підвищити вимоги до кандидатів на посади.

Це сприятиме зростанню престижу професії, іміджу міліції, позитивно впливатиме на свідомість працівників міліції, мотивацію виконання ними службових обов'язків, вироблення в них активної правової позиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сербии Р. А. Правова культура – важливий фактор розбудови правової держави : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.12 / Р. А. Сербии. – К., 2003. – 185 с.
2. Нечипоренко Л. С. Класична педагогіка : [навч. посіб.] / Л. С. Нечипоренко, Я. В. Подоляк, В. Г. Паснюк. – Х. : Основа, 1998. – 419 с.
3. Дамаскин О. В. Правовое воспитание курсантов. Готовится приказ / О. В. Дамаскин, В. Р. Зюбин. – М. : Воениздат, 1990. – 64 с.
4. Касьяненко М. Д. Педагогіка співробітництва : [навч. посіб.] / М. Д. Касьяненко. – К. : Вища школа, 1993. – 320 с.
5. Вишневський О. М. Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси / О. М. Вишневський. – Л. : Львів. обл. наук.-метод. ін-т освіти ; Львів. обл. пед. т-во ім. Г. Ващенко, 1996. – 238 с.
6. Легуша С. М. Сутність, функції і механізм правового виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / С. М. Легуша ; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2002. – 215 с.
7. Філософія правового виховання : [навч. посіб.] / [А. П. Гетьман, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін.] ; за ред. А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. – Х. : Право, 2012. – 248 с.

УДК 340.15

**ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ
МАЛОРОСІЙСЬКОЇ КОЛЕГІЇ В ГЕТЬМАНЩИНІ (1722–1727 РР.)**

**HISTORICAL AND LEGAL PRINCIPLES OF OPERATION
AND LITTLE RUSSIAN COLLEGE IN HETMAN (1722–1727)**

Безрук Т.В.,
аспірант

*кафедри адміністративного, конституційного та міжнародного права
Маріупольського державного університету*

У статті розглянуто причини створення та наслідки діяльності Малоросійської колегії, а також основні положення імператорського указу від 16 травня 1722 р., що регламентував компетенцію цього органу. Виокремлено чотири етапи в діяльності Малоросійської колегії: 1) підготовчий, 2) створення й початок діяльності; 3) посилення владних повноважень; 4) ліквідація. Показано, що діяльність колегії була спрямована на обмеження автономії Козацько-гетьманської держави, збільшення надходжень до російської скарбниці.

Ключові слова: Малоросійська колегія, Петро I, колезька реформа, П. Полуботок, царські резиденти, імператорський указ від 16 травня 1722 р.

В статье рассмотрены причины создания и последствия деятельности Малороссийской коллегии, а также основные положения императорского указа от 16 мая 1722 г., регулировавшего компетенцию этого органа. Выделены четыре этапа в деятельности Малороссийской коллегии: 1) подготовительный; 2) создание и начало деятельности; 3) усиление властных полномочий; 4) ликвидация. Показано, что деятельность коллегии была направлена на ограничение автономии Казацко-гетманского государства, увеличение поступлений в российскую казну.

Ключевые слова: Малороссийская коллегия, Петр I, коллежская реформа, П. Полуботок, царские резиденты, императорский указ от 16 мая 1722 г.

The article examines the causes of the founding and consequences of the activities of the Little Russian Collegium, and also the main points of the imperial decree of 16 May 1722, which regulated competence of that body. Author determined four stages of Little Russian Collegium's activity: 1) preparatory, 2) the creation and launch of operations; 3) accretion of power; 4) elimination. It has been shown that the activity of the Collegium was designed to limit the autonomy of the Cossack Hetman state, increase the revenues to the Russian treasury

Key words: Little Russian Collegium, Peter I, collegiate reform, P. Polubotok, royal residents, imperial decree of May 16, 1722.

Актуальність теми дослідження пов'язана з необхідністю звернення до історико-правового досвіду україно-російських взаємин, а також до історії державних установ, що в різні часи функціонували на українських землях. Вивчення доби Козацько-гетьманської держави дозволяє об'єктивно оцінити сучасні намагання Росії розхитати українську державність. Цей історико-правовий досвід дозволяє виробити ефективні засоби протидії імперським амбіціям «північного сусіда» й дозволить уникнути помилок, що призвели до інкорпорації Гетьманщини. При цьому особливу увагу необхідно приділити діяльності Малоросійської колегії (далі – МК), яка

фактично стала органом державної влади Козацько-гетьманської держави із судовими та фіскальними повноваженнями. Створення Малоросійської колегії мало стати дієвим інструментом реалізації інкорпоративних задумів Російської держави щодо Гетьманщини. Із цієї причини питання, пов'язані зі створенням, організацією діяльності Малоросійської колегії, потребують своєї розробки.

Аналіз публікацій виявив низку особливостей наявного масиву матеріалу. По-перше, у більшості досліджень, виконаних істориками, розглядалися лише окремі аспекти діяльності Малоросійської колегії. По-друге, дослідження російських фахівців у бага-